

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (2), 991-1021

Geliş Tarihi:05.02.2025 Kabul Tarihi: 05.05.2025

Yayın: 2025 Yayın Tarihi: 30.11.2025

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.1633811>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

GÖÇ, YURTTAŞLIK VE TOPLUMSAL EŞİTSİZLİKLER: SAŞA STANIŞIÇ'İN KÖKEN ROMANI EKSENİNDE BİR ANALİZ

Evşen ALTUN ASLAN*

Öz

İnsan hareketliliğinin yaygınlaşmaya başladığı tarihten bugüne uzanan bir sürede bireyler zorunlu veya rızaya bağlı olarak yurttaşı oldukları devletten farklı bir ülkeye göç etmektedirler. Bu bağlamda yaşanan bu ulusötesi hareketlilikler bireyler için pek çok değişikliği de beraberinde getirmektedir. Bu değişiklikler nesnel ve öznel olmak üzere iki farklı biçimde ortaya çıkabilir. Nesnel sonuçlar, birey ve devlet arasında kurulan hukuki bağın değişikliği iken öznel sonuçlar ise aidiyet ve sorumluluklar ile toplumsal konumların değişmesi ile ilgilidir. Pierre Bourdieu bireylerin toplumsal uzamdaki konumlanışlarının sahip oldukları ekonomik, kültürel, toplumsal ve simgesel sermayenin yoğunluğuna göre şekillendiğini belirtmektedir. İşte bu sermaye yoğunlukları arasındaki farklılıklar da toplumsal eşitsizlikleri ortaya çıkarmaktadır. Göçün nesnel sonuçlarından biri olan yurttaşlık statüsüne sahip olup olmamak da son yıllarda özellikle göç eden bireylerin toplumsal konumlanışlarının yeniden inşasında önemli bir etken haline gelmektedir. Bu eksende çalışma, göç eden bireylerin toplumsal konumlanışlarının inşasında yurttaşlık statüsünün rolünü sorunsallaştırmakta ve yurttaşlık statüsünün sadece hukuki bir statü olmanın ötesinde, göçlerin yaygınlaştığı küresel dünyada bireyin toplumsal alanda konumlanışlarını belirlediğini ve diğer sermaye türleri ile etkileşimi üzerinden toplumsal alandaki eşitsizliklerin yeniden üretimindeki rolünü tartışmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma yurttaşlık statüsü ile toplumsal eşitsizlikler arasındaki bağlamı ortaya koyarak alandaki çalışmalara farklı bir perspektif kazandırmaya çalışmaktadır. Pierre Bourdieu'nün sermaye kavramını kullanan çalışmanın veri kaynağı Saşa Stanişiç tarafından kaleme alınan Köken (Herkunft) romanıdır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizinin kullanıldığı çalışmada savaş nedeniyle ülkesini terk etmek durumunda kalmış bir ailenin göçmenlik deneyimlerine ilişkin anlatıları betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yurttaşlık, Sığınmacı, Toplumsal Eşitsizlikler, Sermaye

* Dr. Öğr. Üyesi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ealtunaslan@mehmetakif.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7703-1890>.

This work is licensed under CC BY-NC-ND 4.0

Migration, Citizenship and Social Inequalities: An Analysis of Saša Stanišić's Novel of Origin

Abstract

Since the beginning of the spread of human mobility, individuals have been migrating to a different country from the state they are a citizen of, either compulsorily or voluntarily. In this context, these transnational mobilities bring about many changes for individuals. These changes can occur in two different ways; objective and subjective. Objective consequences are related to changes in the legal bond established between the individual and the state, while subjective consequences are related to changes in belonging, responsibilities and social positions. Pierre Bourdieu states that the positioning of individuals in social space is shaped according to the intensity of their economic, cultural, social and symbolic capital and that the differentiation in the intensity of these capitals is the source of social inequalities. However, citizenship status, which is one of the objective outcomes of migration, emerges as an important factor affecting the social positioning of individuals. On this line, in this axis, the study problematizes the role of citizenship status in the construction of the social positioning of migrant individuals and aims to discuss the role of citizenship status in the reproduction of inequalities in the social sphere through its interaction with other forms of capital and its role in the reproduction of inequalities in the social sphere in the global world where migration is widespread. In this regard, the study tries to provide a different perspective to the studies in the field by revealing the context between citizenship status and social inequalities. Using Pierre Bourdieu's concept of capital, the data source of the study is the novel *Origin (Herkunft)* written by Saša Stanišić. In the article, in which document analysis, one of the qualitative research methods, is used, the narratives of a family who had to leave their country due to war, regarding their immigration experiences are analyzed with the technique of descriptive analysis.

Keywords: Citizenship, Asylum, Social Inequalities, Capital.

Giriş

Sosyal bilimler literatüründe yer alan herhangi bir kavrama yönelik bir analiz yapabilmek için öncelikle kavramın basit, anlaşılabilir ve tüm kültürlerde aynı anlama gelecek bir tanıma sahip olması önemlidir. Ancak yurttaşlık gibi gündelik yaşamda sıklıkla kullanılmayan bununla birlikte tarihsel süreç içerisinde devlet yapılarındaki değişim ve dönüşüme paralel olarak farklı anlamlar almış bir kavrama yönelik genel geçer bir tanımın yapılması zordur. Nitekim yurttaş olmanın yasal, günlük pratik ve deneyimleri de ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bu bilgilere ek olarak yurttaşlık, aynı toplum içerisinde olsa bile farklı zamanlarda yaşanan farklı deneyimler nedeniyle farklı tanımlamalarla da karşılaşan bir

kavramdır (Uyan-Semerci, 2024, s.115). Dolayısıyla sosyal bilimlerin araştırma nesnesi olan diğer pek çok kavram gibi yurttaşlık kavramının da zaman, mekân, kültür gibi toplumsal dinamiklerden bağımsız anlaşılması ve tanımlanmasının zor olduğunu söylememiz gerekmektedir.

Yurttaşlığın kısa tarihine bakıldığında; Antik Yunan medeniyetinden başlayan ve modern anlamının Fransız Devrimi'nin ertesini ulus-devlet formunun inşası ile birlikte ortaya çıkan modern yurttaşlık yaklaşımının (Yıldırım, 2019, s.252), 1990'ların ardından artan küreselleşme ve göç gibi çok boyutlu toplumsal dinamiklerin etkinliklerinin artmaya başlaması ile farklı ve çok kültürlü toplumların birlikte bir yaşam inşa etme pratiklerine cevap veremediği tartışılmaya başlamıştır (Gündoğdu, 2004, s.12). Özellikle göçler, göçmenlik, sığınmacılık ve mültecilik gibi statülerin yaratılmasına neden olmuştur. Bu statülere sahip bireylerin göç ettikleri ülke ile aralarındaki nesnel -hukuki- bağ ile öznel bağı -aidiyet duygusu-güçlendirmeye yönelik mücadelelerinin bir karşılığı olarak eşit hak taleplerinin karşısında, özünde farklı ama eşit anlayışının yerleşmesini sağlayan anayasal yurttaşlık tartışmaları gündeme gelmiştir. Kavram ilk olarak Dolf Sternberger tarafından Almanlar tarafından yaratılan anayasaya ve bu anayasanın değerlerine bağlılığı anlatması için "Anayasaya bağlılık" (*Verfassungspatriotismus*) tanımlaması ile gündeme gelmiştir (Göztepe, 2003, s.230). Jürgen Habermas ise, anayasa bağlılık ilkesini, etnik köken olarak içerisinde yaşadığı ülkenin üyesi olmayan buna karşılık o ülkede yaşayan eğitim, sağlık, çalışma haklarını kullanan ve ülke kurallarına tabi olan bireylerin aidiyetlerini geliştirmeye yardımcı olacak ve yurttaşlığı milliyetçi metodolojinin ötesinde kapsayıcı bir biçimde ele almaya imkân tanıyacak biçimde kullanılmasını önermektedir (Göztepe, 2003, s.230). Bu ekseninde göçler, uluslararası insan hareketliliği bağlamında birey ve devlet arasındaki hukuki bağı tanımlayan yurttaşlık statüsünün tartışılmasına zemin hazırlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldız, 2017).

Toplumsal dönüşümün bir parçası olarak kabul edilen uluslararası göçün tarihsel süreçte toplumları ve devletleri siyasal, kültürel ve ekonomik ekseninde

etkilediği yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu bağlamda yaşanan bu ulusötesi hareketlilikler, yalnızca mekânsal bir yer değiştirme olarak değerlendirilmemelidir (Özkan, 2024). Göç, devletler ile birlikte bireyler için de pek çok değişikliği beraberinde getiren hukuki, siyasi, kültürel ve toplumsal boyutlarıyla çok yönlü bir şekilde ele alınması gereken bir olgudur (Güler, 2021). Bu değişiklikler de nesnel ve öznel olmak üzere iki farklı biçimde ortaya çıkabilir. Nesnel sonuçlar, birey ve devlet arasında kurulan hukuki bağın değişikliği iken öznel sonuçlar ise aidiyet ve sorumluluklar ile toplumsal konumlanışların değişmesi ile ilgilidir (Van Hear, 2010). Pierre Bourdieu bireylerin toplumsal uzamdaki konumlanışlarının sahip oldukları ekonomik, kültürel, toplumsal ve simgesel sermayenin yoğunluğuna göre şekillendiğini ve bu sermayelerin yoğunluklarındaki farklılaşmaların da toplumsal eşitsizliklerin kaynağı olduğunu belirtmektedir (Bourdieu, 2015). Ancak göçün nesnel sonuçlarından biri olan yurttaşlık statüsüne sahip olmak ve olmamak meselesi de bireylerin toplumsal konumlanışlarını etkileyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Akyol, 2021; Güllüpınar 2012; Güngör ve Açıkyer, 2023; Karakoç, 2023; Öztan, 2010; Şimşek, 2018; Yıldız, 2017). Bir ülkenin yurttaşı olmak, bireye devlet ile kurulan nesnel ilişkidən kaynaklı hukuki bir statü kazandırmaktadır. Ancak göçlerin ardından ortaya çıkan farklı hukuki statülerde bulunma durumu, yurttaşlık statüsünü sadece bir kimlik göstergesi olmaktan çıkarmakta ve yurttaşlığı tabakalaştırıcı bir yapıya dönüştürmektedir (Kalm, 2020).

Uluslararası insan hareketliliğinin artmasıyla birlikte, son yıllarda göç çalışmalarında, zorunlu veya kendi istekleriyle göç etmek durumunda kalmış bireylerin göç etmeden önce sahip oldukları sermaye hacimleri ile toplumsal uzamda inşa ettikleri sınıfsal konumlanışlarının göç ettikten sonra nasıl dönüştüğü üzerine yeni bir literatür gelişmektedir (Cederberg, 2017; Erel, 2010; Ellerman, 2020; Joy vd., 2018; Kim, 2018; Kim, 2019; Kalm, 2020; Pearlman, 2020; Stock, 2022; Üstübcü ve Elçi, 2022; Van Hear, 2014; Yang, 2024). Bu çalışmalar göç eden bireylerin sınıfsal konumlanışlarının ve sahip oldukları sermayenin göç sonrası pratiklerinde etkileri olduğunu ve inşa edilen sınıfsal konumlanışların yerleştikleri

ülkedeki koşullara göre yeniden üretildiğini göstermektedirler. Bu tartışmayı yurttaşlık statüsü ekseninde ele alan çalışmalar ise oldukça yenidir (Bauder, 2008; Kalm, 2020; Kim 2018; Kim, 2019). Erel ve Ryan (2019), göç eden bireylerin sahip oldukları sermayeleri geliştirmek için iş, yeniden üretim ve yurttaşlık arasındaki ilişkiye odaklanarak, sermaye birikim süreçlerinde yurttaşlık statüsünün rolünü göstermektedirler. Bu eksenle yurttaşlığın göçmenlerin sermaye birikim sürecindeki karşılaştıkları fırsat ve kısıtları yapılandırdığını ifade etmektedirler. Erel ve Ryan'ın (2019) çalışmaları göç ve sermaye birikim sürecini yurttaşlık ekseninde tartışarak bu alandaki çalışmalara alan açmışlardır. Bu eksenle yurttaşlığı göç eden bireylerin toplumsal konumlanışlarının inşasında bir etken olarak kabul etmek, toplumsal eşitsizlikleri sermaye yoğunlukları arasındaki farklılaşmadan ayırarak yurttaş olup olmama arasındaki ayrım üzerinden tartışmayı gerektirmektedir. Çalışma da yurttaşlık ve toplumsal eşitsizlikler arasındaki bu bağlamı göstermeyi amaçlamaktadır. Nitekim Türkiye'de bu alandaki çalışmalar sınırlıdır. Göçün dinamiklerini Pierre Bourdieu'yü referans alarak ele alan çalışmalar (Akis Kalaylıoğlu 2018; Arpacı, 2020; Öztürk ve Özgen 2023; Sayımlar ve Coşkun 2023) daha çok göç eden bireylerin değişen sermaye yoğunlukları ile birlikte pratiklerinin nasıl dönüştüğünü ele almışlardır. Ancak bu pratiklerin şekillenmesinde ve toplumsal konumlanışlarının inşasında yapılandırıcı bir boyutu olan yurttaşlık statüsünün rolü tartışılmamaktadır. Nitekim yurttaşlık statüsünün toplumsal konumlanışlar ve bu bağlamda toplumsal eşitsizlikler ile ilişkisini ele alan çalışmalar da oldukça sınırlıdır (Akyol, 2021; Güllüpinar, 2012; Güngör ve Açıkyer, 2023; Karakoç, 2023; Öztan, 2010; Şimşek, 2018; Yıldız, 2017). Bu çalışma, göç sonrası toplumsal konumlanışlar arasındaki eşitsizlik meselesini yurttaşlık statüsü ekseninde Pierre Bourdieu'nün sermaye kavramını anahtar olarak kullanarak iki çalışma alanını birleştirmekte ve alana bu eksenle küçük bir katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bourdieu'ye göre toplumsal eşitsizlikler salt ekonomik kaynaklar arasındaki eşitsiz dağılımla açıklanamaz. Ekonomik sermaye ile birlikte kültürel, toplumsal ve simgesel sermayenin toplam hacmi arasındaki farklılıklar toplumsal

eşitsizliklere neden olmaktadır (Bourdieu, 2015). Ancak göçmenler için bu sermaye kaynaklarına erişimde yurttaşlık statüsü önemli bir etken haline gelmektedir. Yurttaşlık statüsüne sahip olamayanların bu sermaye kaynaklarına erişimi sınırlı olduğundan toplumsal hiyerarşide alt katmanlarda kalmaktadırlar (Özkan, 2024). Bu bağlamda çalışma, göçlerin yaygınlaştığı küresel dünyada yurttaşlık statüsünün bireylerin toplumsal konumlanışlarını belirlediğini ve diğer sermaye türleri ile etkileşimi üzerinden toplumsal alandaki eşitsizliklerin yeniden üretimindeki rolünü tartışmaktadır. Çalışmanın veri seti Yugoslavya iç savaşının ardından ailesi ile birlikte Almanya'ya göçe ilişkin otobiyografik hikayesini anlatan Saša Stanišić tarafından kaleme alınan Köken (Herkunft) romanıdır. Romanın veri seti olarak kullanılmasında, göçmen deneyimine ilişkin anlatılarda yazarın kendi kurgusal evreninde öznenin söylediklerini ve söyleyemediklerini otantik bir biçimde anlatmaya imkân vererek derinlikli bir analizin yapılmasına imkân vermesidir. Doküman analizinin kullanıldığı çalışmada yazarın göçmenlik deneyimlerine ilişkin anlatıları da kuram ekseninde betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.

1. Kavramsal Alet Kutusunu Oluşturmak

Göçler ile birlikte ortaya çıkan farklı etnik kökene ve dile sahip; ancak ortak bir tarihi paylaşmayan toplulukların, devlet ile arasındaki bağı kuracak tanımlamaların neler olabileceği sorusu, hala önemli bir sorun alanı olarak karşımızda durmaktadır. Genel olarak ulus devletlerin inşasının ardından sınır odaklı bir yaklaşımla tanımlanan modern yurttaşlık yaklaşımının tartışılmasına sebep olan insan hareketlilikleri, etnik köken ekseninde göç ettikleri ülke ile arasında bağ olmayan ama eğitim, sağlık gibi haklardan yararlanmak isteyen bireylerin hukuki statüsünü belirleyecek yeni bir yurttaşlık anlayışının yerleşmesi gerektiğine ilişkin tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Mavi, 2022). Göçlerin ardından yurttaş olmanın ötesinde göçmen olmak, mülteci olmak, sığınmacı olmak gibi kavramların da dahil olduğu bu sistemde, kavramların karşılığını anlamak önemlidir. Bu nedenle çalışmada öncelikle bu kavramlar açıklanacaktır.

İlk olarak yurttaşlık tanımına bakacak olursak; kavramın tarihsel süreç içerisinde barındırdığı farklı anlamlar nedeniyle, basit, kolay, her kültür ve toplum için anlaşılabilir bir tanımının yapılmasının zor ve aynı zamanda sorunlu olduğunu söylemek gerekir. Özellikle günümüzde yurttaşlığı, sahip olunan haklar ve birtakım ödevler yüklenmekle elde edilen bir siyasal statü olarak kabul eden geleneksel anlayışın ötesinde daha karmaşık bir anlamı olduğu konusunda ortak bir görüş birliği bulunmaktadır (Alpan, 2016, s.273). Kavram tarihsel süreçte içerisinde bulunan siyasal, toplumsal ve ekonomik koşullar bağlamında gelişmiş ve değişmiştir. Bu ekseninde, Antik Yunan medeniyetinde yurttaş olmak yabancılar, köleler, kadınlar ve çocuklar dışında cidede oturma hakkına sahip olan (Alpan, 2016, s.274) ve karar alma süreçlerine katılabilen erkekler için imtiyazlı bir statüydü (Güllüpınar, 2012, s.84; Kışlalı 1984, s.63). Bir başka ifade ile yurttaşlık Atina'da ebeveynlerinin Atinalı olduğu 18 yaş üstü erkeklerin sahip oldukları bir statüydü (Üstel, 2018, s.123). Roma İmparatorluğu döneminde ise köleler yurttaşlık onurunu elde etmişlerdi (Heater, 2007, s.49). Ancak Roma döneminde *plebler* ve *patricilere* tanınan statü, katılım temelindeki yurttaşlık anlayışından farklıdır (Üstel, 2018, s.124). Orta Çağ, halkın herhangi bir hak sahibi olmadığı, egemenliğin kaynağının Tanrı olduğuna inanıldığı bir dönemdi ve halkın kendi kaderini belirleme işlevi, Fransız Devrimi'nin ertesinde Jean-Jacques Rousseau'nun yazılarında tekrar dile getirilene kadar önem görmedi (Güllüpınar, 2012, s.85). Rousseau'ya göre yurttaşlık, bir bütünde var olma koşulunu sağlayacak bir Genel İrade ekseninde belirlenen kurallara uymakla elde edilen bir statüdür (Heater, 2007, ss.107-109). Bu ekseninde belirli bir toprak parçası üzerinde ikamet eden, siyasi bir otoritenin egemenliği altında birtakım haklar ve yükümlülüklerle sahip olma durumu olarak tanımlanan modern yurttaşlık anlayışının bu dönemde yerleştiği kabul edilmektedir (Şit, 2008, s.68). Genel iradenin, kolektif iyinin var olmasının ancak ulus-devlet yapılanmalarında mümkün olacağına ilişkin bir anlayışın yükseldiği bu dönemde yurttaşlık ile milliyet arasında zorunlu bir ilişki kurulmuştur. Buna göre siyasal haklarla donatılmaktan daha önemli olan Fransız olarak tanımlanmaktadır (Üstel, 2018, s.126; Yıldırım, 2019, s.263). Thomas H.

Marshall (2000, s.29), 19. yüzyılda siyasal hakların ortaya çıkışının yurttaşlık kavramının ortaya çıkışı ile eş zamanlı olduğunu belirtmektedir. Ancak tanınan siyasal haklar eşitlik ilkesi temelinde herkesin sahip olduğu haklar olarak genişletilmemiştir. Örneğin İngiltere’de 19. yüzyılda seçim hakkı yetişkin erkeklerin çoğunluğuna verilen bir hakktır.

İngiltere’de modern yurttaşlığın kurumsallaşma sürecinin kapitalizmin yükselişi ile eş zamanlı olduğunu gösteren yurttaşlık literatürünün inşasına önemli katkıda bulunan Thomas H. Marshall (2000, ss.21-25, 38) modern yurttaşlığın tarihsel gelişiminde üç temel eksenden bahsetmektedir. İlk eksen 18. yüzyılda bireysel özgürlükler, ifade özgürlüğü temelinde gelişen medeni hakların kurumsallaşması ile başlamıştır. Ardından 19. yüzyılda seçme ve seçilme hakkı ve 20. yüzyılda da toplumsal alanda çağdaş bir birey olarak var olmayı taahhüt edecek, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik haklarını barındıran sosyal hakların kurumsallaştığı dönemlerdir.

Ulus-devlet yapılarının sonucu olarak inşa edilen modern yurttaşlık anlayışında sahip olunan haklar yurttaş haklarıdır; buna karşılık yurttaş olmayan sadece “insan” olarak varlığını ortaya koyanların bu haklara erişimi mümkün değildir. Göçlerin artması, ekolojik değerler, toplumsal cinsiyet rolleri eksenindeki tartışmaların yükselmeye başladığı 1960 sonrası dönemde eş zamanlı olarak modern yurttaşlık anlayışının da tartışılmaya başladığı görülmektedir (Yıldırım, 2019, s. 266; Yılmaz, 2018, s.765). Özellikle göçler gibi, insan hareketliliğinin ulus aşırı bir hal aldığı küresel düzende, zorunlu veya gönüllü olarak bu uluslararası hareketin öznesi olan kişilerin göç ettikleri ülkelerde hukuki statüsünü belirlemek için kullanılan mülteci, sığınmacı ve göçmen statüsü gibi farklı hukuki kavramsallaştırmalar, yurttaşlık statüsünün ayrıcalıklı konumunu korumaya yönelik bir hukuki formülasyon olarak değerlendirilebilir (Çelik, 2023).

Peki mülteci ve sığınmacı statü kimleri kapsamaktadır? Mülteci ve sığınmacı gibi kavramların şüphesiz uluslararası göçün yaygınlaşmaya başladığı tarihten itibaren bilindiği kabul edilmektedir. Odman (1995, s. 6’dan aktaran Bulut

vd., 2018, s.209), sığınma olgusu ile birlikte mülteci kavramının milattan önce 2000li yıllarda konuşulmaya başlandığını belirtmektedir. Ancak Birinci Dünya savaşının ertesinde özellikle savaş nedeniyle uluslararası insan hareketliliğinin artması ile toplumsal karmaşadan endişe duyan Birleşmiş Milletler (BM), sığınma hakkını ilk olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde "*1. Herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkelerce sığınmacı işlemi görme hakkı vardır. 2. Bu hak, gerçekten siyasal nitelik taşımayan adi bir suçla ilgili veya Birleşmiş Milletler ilke ve amaçlarına aykırı eylemlere dayanan kovuşturmalar halinde ileri sürülemez.*" şeklinde madde 14'te düzenlemiştir (Birleşmiş Milletler, 1948; Ganiyeva, 2014, s.53-54). Ardından İkinci Dünya savaşının ülkeler arasında sebep olduğu çatışmalar, kargaşa ve bu durumun uluslararası insan hareketliliğini arttıracığına yönelik öngörü Birleşmiş Milletleri 14 Aralık 1950 tarihinde Mülteciler Yüksek Komiserliğini (BMMYK) kurmaya sevk etmiştir (Ganiyeva, 2014, s.49). Bu eksende 28 Temmuz 1951'de BM, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmede (BMMYK, 2014) resmî olarak mülteci tanımı şu şekilde yapılmıştır:

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen."

Ancak metinde yer alan coğrafi alan ve zaman sınırlandırmasının problem olacağı düşünülmüş ve ilgili kısıtlamalar 1967 protokolü ile kaldırılmıştır (Ganiyeva, 2014, s.53). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından düzenlenen Göç Sözlüğünde (2009, s.74) ise sığınmacı şu şekilde tanımlanmaktadır: "*Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi.*" Sözlüğe göre göçmen statüsü de: "*ev sahibi*

ülkenin göç hukukuna göre bir göçmenin statüsü” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009, s.28).

Görüldüğü gibi göç eden bireylere yönelik verilen göçmen, mülteci veya sığınmacı statünün de kendi içerisinde tabakalaştırıcı bir yapısı bulunmaktadır. Bu bilgiler ekseninde değerlendirildiğinde sığınmacı statü, ev sahibi ülkenin göç hukukuna göre göçmenlere verdiği statülerin en alt katmanında yer almaktadır (Yıldız, 2017). Toplumsal eşitsizliklerin derinleştiği küreselleşen dünya düzeninde kendi ülkesini baskı veya ciddi zararlar sebebiyle terk etmek durumunda kalan sığınmacı statüdeki bireylerin diğer hukuki statüdeki bireylere nazaran dezavantajlı bir konumda buldukları görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın devamında yurttaşlık statüsü ve toplumsal eşitsizlikler arasında nasıl bir bağlam kurulacağı tartışılacaktır.

1.1. Yurttaşlık ve Toplumsal Eşitsizlikler

Bir devletin yurttaşı olmak, ilk önce o ülke ile birey arasında hukuki ve siyasi bağın varlığını anlatmaktadır. Bu hukuki/nesnel bağ beraberinde birtakım haklar ve sorumluluklar getirmektedir. Yurttaşlık statüsüne sahip olmak, bu nesnel bağa sahip insanlar arasında bir aidiyet hissi ve ortaklık yaratarak öznel bağı da güçlendirmektedir. Ancak bu statünün dışında kalanlar ise sosyal, kültürel ve ekonomik olarak dışlanmaktadır (Uyan-Semerci, 2024, s.115). Bu noktada eşitlik ilkesi üzerine inşa edilmiş olan yurttaşlık statüsü nasıl olur da toplumsal yapıda tabakalaştırıcı ve toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesine neden olan bir olgu haline dönüşmektedir? (Kalm, 2020)

Marshall (2000, s.40), İngiltere’de modern yurttaşlığın oluşumunu incelerken, yurttaşlık kurumunun eşitlik ilkesi ekseninde inşa edilmiş; ancak kullanım haklarının genişlemesiyle birlikte güçlenerek toplumsal alanda var olan eşitsizliklerin yeniden üretilmesinde rol oynayan bir statü haline geldiğini söylemektedir. Kapitalizme geçiş sürecinde kamusal alanda yurttaşlık üzerinden şekillenen sembolik eşitlik, kamusal-özel, ekonomik ve siyasal alanın birbirinden ayrılmasıyla yasal eşitlik temelinde kurumsallaştırılmıştır. Yalnızca siyasal/kamusal

alandan inşa edilen bu eşitlik, ekonomik ve sivil alandaki tabakalaşmayı ortadan kaldırmamakta ve var olan eşitsizliklerin örtülmesine neden olmaktadır (Güllüpnar, 2012, s.91). Dolayısıyla modern yurttaşlık kendi içerisinde hem eşitliği hem de eşitsizlikleri barındıran bir olgu olarak ortaya çıkmıştır (Güllüpnar, 2012, s.92).

Yukarıda ifade edildiği gibi modern yurttaşlığın, bireyin medeni, siyasal ve sosyal haklar kazanımının ön koşulunun ulus-devlete mensubiyet ile gerçekleştiğine yönelik anlayış, uluslararası insan hareketliliğinin artması, göç edenlerin kültürlerini devam ettirmek ve varlıklarını bu ekseninde inşa etmeye yönelik gösterdikleri dirençle karşılaşınca, eşit ve aynı ilkesinin yerine eşit ve farklı ilkesinin tartışılmaya açıldığı bir dönüşüm yaşamıştır (Yeğen, 2005, s.70-71). Bu ekseninde mülkiyet ilişkilerinin var olmaya başladığı tarihten bugüne tartışılan toplumsal eşitsizliklerin küreselleşen dünyada nasıl yeniden üretildiği sorgulanırken kullanılacak anahtar kavramlardan biri yurttaşlık statüsü olmuştur (Kalm, 2020, s.530). Kalm (2020, s.536) yurttaşlık ve toplumsal eşitsizlikler tartışmalarında, Pierre Bourdieu'nün sermaye kavramını kullanarak, yurttaşlıkların ulusötesi toplumsal uzamda bireyleri farklı şekillerde konumlandırmaya neden olan bir sermaye olarak değerlendirilebileceğini ve yurttaşlık sermayesinin ulusötesi toplumsal eşitsizliklerin anlaşılmasında önemli bir etken olduğunu ifade etmektedir. Kalm (2020), ülke içi toplumsal eşitsizliklere değil; yurttaşlık statüsünden kaynaklı olarak ortaya çıkan ülkeler arası eşitsizliklere odaklanmaktadır. Toplumsal eşitsizliklere yönelik çalışmalarda Bourdieu'yü referans almak hem ülke içi hem de ülkeler arası eşitsizliklerde tabakalaşmanın dinamikleri üzerinde sermaye yoğunluklarının etkinliğini anlamaya yönelik anahtar kavramlar sunması açısından önemlidir. Bu bağlamda çalışmanın devamında Bourdieu'nün sermaye kavramı açıklanacaktır.

1.1.1. Pierre Bourdieu'nün Sermaye Kavramı

Sermaye kavramı, sosyal bilimler alanında farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Ağırlıklı olarak ekonomik kaynaklara vurgu ekseninde tanımlanan sermaye kavramına (Bauder, 2008, s.317). Pierre Bourdieu farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Bourdieu (1986, s.252), toplumsal uzamda farklı kaynaklara sahip

dört sermaye türü bulunduğunu söyler. İlki, maddi bir karşılığı olan gelir, para mülk gibi nesnelere sahipliği anlatan *ekonomik sermayedir*. İkincisi, bireylerin aile ve okul temelinde biriktirdikleri bilgi ve yetkinlikleri ifade eden *kültürel sermayedir*. Bourdieu (1986, ss.243-247) kültürel sermayeyi sahip olduğu farklı kaynaklar nedeniyle ayrıca üç alt forma ayırmaktadır. Bunlar bireylerin zihinlerinde ve bedenlerinde doğrudan bir çaba göstermeden içselleştirilen *somutlaşmış kültürel sermaye*; enstrümanlar, kitaplar gibi kültürel nesnelere sahipliği anlatan *nesnelenmiş kültürel sermaye* ve eğitim sürecinde kazanılan, okul unvanı, diplomanın prestijini gösteren *kurumsallaşmış kültürel sermayedir*. Üçüncü tür sermaye *toplumsal sermayedir*. Dahil oldukları gruplar ve kurumlar ekseninde bireylerin elde ettikleri sosyal ilişki ağının destek ve kazanımlarının toplamından oluşmaktadır (Bhandari ve Yasunobu, 2009, s.486). Dördüncü sermaye türü olan *simgesel sermaye* ise, sahip olunan sermaye türleri ve hacimleri ekseninde toplumsal tanınırlık, prestij ve statü ekseninde tanımlanır (Jourdain ve Naulin, 2016, s.107). Bu ekseninde Bourdieu'ye göre (Swartz, 2011, s.204), bireyler toplumsal uzamda maddi varlıklar ile birlikte, yetkinlikler ve bilgi düzeyi ile sahip olunan diplomalar ve inşa edilen networklerin toplam hacmine göre hiyerarşik olarak yerleşmektedirler.

Kalm (2020, s.535) Pierre Bourdieu'nün sermaye kavramına referansla geliştirdiği yurttaşlık sermayesinin (*citizenship capital*) bireylerin kimlik ve kökenlerine ilişkin algılarını şekillendiren ve diğer sermaye türleri ile etkileşimi üzerinden bireylere toplumsal alanda güç kazandıran bir kaynak olduğunu söylemektedir. Bauder (2008, s.317) de yurttaşlığın bir sermaye biçimi olarak değerlendirilmesinin, toplumsal alanda güç ilişkilerini ve toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretimindeki rolüne ilişkin önemli öngörüler sunmakla birlikte, siyasal, kültürel, mekânsal içerme ve dışlama süreçlerini de anlamlandırmaya imkân verdiğini söylemektedir. Çalışma bu ekseninde yurttaşlık statüsünü, özellikle göç eden bireylerin toplumsal uzamdaki konumlanışlarını etkileyen bir sermaye olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine yönelik bir tartışma yapmamaktadır. Bu

nedenle anlam kargaşasından kaçınmak adına yurttaşlık statüsü kavramını sürdürmektedir.

2. Yöntem

Çalışma genellenabilirlik kaygısı ile hareket etmediği ve toplumsal gerçekliğe ilişkin derinlemesine bilgiyi anlamlandırmayı amaçladığı için nitel araştırma yöntemini kullanmaktadır. Nitel araştırmalarda veriler, görüşme, mülakat, gözlem, doküman incelemesi gibi araştırma teknikleri kullanılarak elde edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.19, 139). Elde edilen veriler ise söylem, içerik, betimsel analiz gibi teknikler kullanılarak analiz edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000).

Bu çerçevede, çalışma doküman incelemesi tekniğini ve veri kaynağı olarak da edebî bir ürün olan romanı kullanmaktadır. Çalışmada roman anlatısal bir veri olarak ele alınmaktadır. Anlatı çalışmalarında bireylerin yaşam deneyimlerine ilişkin anlatılar veri olarak toplanır. Bu çalışmalarda bireylerin deneyimlerine odaklanıldığı için anlatılar, bireyin kimliğine ve kendini nasıl gördüğüne ilişkin önemli bilgi sunarlar (Creswell, 2013, s.70-71). Çalışmada romanın anlatısal bir veri kaynağı olarak kullanılmasının birkaç sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki romanlar, bireyi gündelik yaşamda karşılaşma ihtimalinin düşük olduğu birey, grup veya kurumlarla bağ kurmasını sağlayan edebî ürünlerdir. İçermiş olduğu, karakterlerin toplumsal profilleri ile birlikte içerisinde buldukları mekânın sosyo-politiği ve kültürel değerleri ile yaşanan toplumsal olaylar hakkında okuyucuya bilgi verirler. Diğeri ise, romanların özellikle karmaşık toplumsal gerçeklikler ile öznel deneyimlerin analiz edilmesinde anlık tepkilerle ifade edilemeyecek dinamikleri anlamayı kolaylaştırmasıdır (Öztürk, 2021). Aynı zamanda romanlar, toplumsal meseleleri yalın bir dil ile gündelik yaşam üzerinden anlatırlar (Sumbas, 2017) ve bu sayede belirli bir düşüncüyü okuyucuya aktarabilme konusunda pek çok bilimsel makalenin yapamayacağı aktarımı gerçekleştirebilirler (Varel, 2020).

Anlatı çalışmalarında veriler, pek çok farklı teknikle analiz edilebilir; ancak çalışmada betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, dolaylı olmayan bir aktarım yaparak anlatı ile kuram arasındaki bağlamı kurmaya imkân verdiği için

tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 159). Dolayısıyla çalışmanın devamında Stanišić'in göç hikayesine yönelik anlatımı kuramsal referansa dayanarak belirli temalar ekseninde yorumlanmıştır.

3. Köken: Bosna-Hersek'ten Almanya'ya Göçün Hikâyesi

Köken, Bosna'nın Vişegrad kentinde dünyaya gelen Saša Stanišić'in, Yugoslavya Sosyalist Federal Halk Cumhuriyetinin dağılmasının ardından ailesi ile birlikte göç etmek durumunda kaldığı Almanya'da sığınmacı statü ile başlayan ve yurttaşlık statüsüne sahip olmaya kadar geçen sürede yaşadığı göçmenlik deneyimini anlattığı hayat hikâyesidir.²

Sığınmacı bireylerin var olma çabalarından biri, yurttaşlık statüsünün elde edilmesidir (Güngör ve Açıkıyer, 2023). Ancak bu süreç, ülkelerin sahip oldukları yurttaşlık politikaları ile birlikte içinde bulunulan uluslararası sistemin dinamiklerinden bağımsız olarak düşünülemeyecek kadar karmaşık bir konudur

² Birinci Dünya Savaşı ertesinde yeni kurulan bir devlet olan Yugoslavya, çok ulusludur. 1 Aralık 1918 tarihinde kurulan Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı 1929'a gelindiğinde Sırp Kral Aleksander tarafından ismi değiştirilerek Yugoslavya Krallığı olmuştur (Demir, 2013). Krallık, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya tarafından işgal edilmiştir. Kurulduğu dönemden işgal edilene kadar geçen sürede de siyasal, ekonomik ve toplumsal açıdan parçalı bir yapı gösteren Krallık 1941-44 yılları arasında da Yugoslavya Komünist Partisi ve yönettiği Partizan Ordusu ile Hırvat Ustaşa Hareketi ve Sırp Çentik Hareketi arasında süren iç savaşlarla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Sancaktar (2008, ss.89-90) üç örgüt arasındaki savaşın nedeninin, etnik ulusa dayalı bir devlet inşa etmek olduğunu belirtmektedir. İç savaş dönemi pek çok Sırp ve Hırvat'ın, Yugoslavya bütünlüğünü kurmak isteyen Yugoslavya Komünist Partisi etrafında birleşmesiyle sona ermiş ve 1945'te Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti olarak kurulmuştur (Sancaktar, 2008, s.113). 1963 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adını alan devlet, Sırbistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Slovenya, Karadağ ve Hırvatistan olmak üzere altı federe sosyalist cumhuriyetten oluşmaktaydı (Sancaktar, 2019, s.54). Devlet, 1980 sonrası özellikle Josip Broz Tito'nun da ölümünün ardından etnik ve milliyetçi hareketlerin yükselmesiyle sarsılmaya başlamış ve federe devletlerin bağımsızlık ilanlarının ardından parçalanmıştır. Haziran 1991 yılında Slovenya ve Hırvatistan, 18 Eylül'de Makedonya ve Bosna-Hersek bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Azarkan, 2011; Sancaktar 2008, s.113). Geriye kalan Sırbistan ve Karadağ Sosyalist Cumhuriyeti, 1992 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin adını Yugoslavya Federal Cumhuriyeti olarak değiştirmişlerdir. 2003 Mart'ında devletin ismi yeni anayasa ile Sırbistan ve Karadağ Federal Cumhuriyeti olmuş ve nihayetinde Haziran 2006 yılında Karadağ bağımsızlık ilan edince federasyon da ortadan kalkmıştır (Sancaktar, 2020, s.31).

(İçduygu vd., 2014). Nitekim Yugoslavya Sosyalist Federal Halk Cumhuriyeti'nin ortadan kalkmasının ardından Avrupa'ya büyük bir göç yaşanmıştır (Valenta ve Ramet, 2011). Bu durum karşısında bazı Avrupa ülkeleri, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından bağımsızlıklarını ilan eden ülkelere gelen mültecilerin kabulüne ilişkin birtakım düzenlemeler yapmaya başlamışlardır. Avusturya, Macaristan, İtalya, İsveç, İsviçre ve Almanya gibi ülkeler mülteci kabulüne yönelik eski Yugoslavya'dan gelenlere yönelik vize şartlarını kaldıran veya geçici kabul sağlayacak düzenlemeler gerçekleştiren ilk ülkelerdir (Barutciski, 1994, s.32). Ancak 1990 sonrası, Avrupa'ya göç edenlerin sığınma talepleri artınca Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, genellikle sığınmacıların girişlerini katı kurallarla kısıtlama ve tanınma oranlarında da sınırlandırmalar getirmek üzerine kurulan yeni sığınma politikaları benimsemeye başlamışlardır (Koser ve Black, 1999, s.522). Almanya da bu ülkelerin başında gelmektedir (Barutciski, 1994, s.32-33).

Göç hareketlerinin artmasıyla birlikte ülkeler, yurttaşlıkların sonradan kazanımına yönelik düzenlemeleri genişletmektedirler. Bu noktada göçmenler için göç ettikleri ülke ile aralarında hem nesnel hem de öznel bir ilişki inşa edebilmek için yurttaşlık statüsüne sahip olmak önemli bir konu haline gelmiştir (Ünsal, 2023). Dünya genelinde bireyler yurttaşlıklarını doğumla kazanmaktadırlar. Doğum ile yurttaşlığın kazanılmasında iki temel ilke bulunmaktadır. *Ius sanguinis* (soy, kan bağı) esasına dayanan ilk ilke yurttaşlık, doğan bireyin anne ve/veya babasının yurttaşlığını takip etmektedir. Yani çocuğun anne ve/veya babanın yurttaşı olduğu devletin yurttaşlığını doğrudan kazanmasıdır. Yurttaşlığın kazanımındaki ikinci ilke olan *ius soli* (doğum yeri/toprak) esasına göre doğan bireyin yurttaşlığı doğduğu yer ile kazanılmaktadır (Tütüncübaşı, 2025, s.14; Ünsal, 2023, s.523).

Almanya, 1998 yılında *ius sanguinis* ilkesi ekseninde kan, soy bağına dayanan yurttaşlık ilkesini benimsemiştir. Ancak 1999 yılında Almanya'da yurttaşlık hukukuna *ius soli* yani toprak, doğum yeri esasına dayalı yurttaşlık ilkesi de eklenmiş ve böylece devletin yönetimi altında yaşayan bireylerin uyumu kolaylaştırılmak istenmiştir (Tütüncübaşı, 2025, s.18). Stanišić (2021, s.30) romanda

ailesi 1992 yılında Almanya'ya göç ettiklerinde, sığınmacı statüde, geçici oturma izni ile yaşadıklarını aktarmaktadır. Almanya'da 1 Temmuz 1993'te Yabancılar Kanunu'nda savaş ve iç savaş nedeniyle göç eden kişilere geçici olarak ikamet izni tanınmaktadır (Wallenschlager ve Schraml, 1994, s.300'den aktaran Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015, s.49). 2000 yılındaki Yeni Yurttaşlık Yasasında da yurttaş olmanın şartlarından biri 8 yıl ikamet zorunluluğudur (Ayrıntılı tartışma için bkz. Tütüncübaşı, 2025). Ayrıca yurttaşlığa başvuracakların kendilerini ekonomik olarak idare edebileceklerini garanti etmeleri gerekmektedir (Morris, 2000, s. 227'den aktaran Güllüpinar, 2014, s.7). Stanišić (2021, s.6, 184), 2008 yılında Alman yurttaşlığı için başvuruda bulunurken, yazar olmanın kalıcı olarak kendini ekonomik olarak geçindirebilecek seviyede gelir getirdiğine ilişkin memuru ikna çabaları, Alman olmayan göçmenlerin yurttaşlık statüsünün elde edilmesine yönelik getirilen kısıtlamalar karşısında yaşadıkları zorluklara parmak basan iyi bir örnektir. Güllüpinar'a göre (2014, s.5) bu duruma sebep olan en önemli faktör Almanya'nın tabakalaştırıcı bir yurttaşlık sistemine sahip olmasıdır. Nitekim bu sistemde, göçmenler, toplumsal güvenlik ve ortak kültüre bir tehdit olarak görülmektedirler. Bu nedenle her ne kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal sermaye yoğunluğu yüksek olursa olsun göçmen bireylerin toplumsal hiyerarşide dezavantajlı ve alt bir konumda yer almalarının nedeni sermaye yoğunluklarındaki düşüklük değil yurttaşlık statüsünden yoksunluktur. Çünkü sermaye yoğunluğu için mücadele edecekleri alan değişmiştir (Erel ve Ryan, 2019).

Alan kavramını Bourdieu aktörlerin, sahip oldukları sermaye hacmini korumaya veya değiştirmeye yönelik mücadele arenası olarak görür (Wacquant, 2014, s.63). Aktörlerin mücadelesi alana özgü sermayeyi elde ederek alandaki hiyerarşiyi tayin edebilme gücüne sahip olmak istemelerinden kaynaklanmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s.26). Ancak göç ile birlikte sermaye birikimine yönelik mücadele alanları değişmiştir ve bu alandaki hiyerarşide bir konum elde etmek için yurttaşlık statüsüne sahip olmak önemlidir (Erel ve Ryan, 2019). Çünkü yurttaşlık statüsü bireylerin kimlik ve kökenlerine ilişkin algılarını şekillendiren ve

diğer sermaye türleri ile etkileşimi üzerinden bireylere toplumsal alanda güç kazandıran bir kaynaktır (Kalm, 2020, s.535). İşte tüm bu durumlar dikkate alındığında, var olan toplumsal eşitsizliklerin sadece sermaye yoğunluklarının farklılaşması ile açıklanamayacağı ve yurttaşlığın tabakalaştırıcı bir statü olarak tartışılabileceği görülmektedir. Bu çerçevede çalışmanın devamında yurttaşlık statüsünün bireylerin toplumsal konumlanışlarının inşasında ekonomik, kültürel ve toplumsal sermaye ile olan analitik ilişkisi tartışılacaktır.

3.1. Yurttaşlık Statüsünün Yoksunluğunda İnşa Edilen Göçmenlik Habitusu

Habitus, Pierre Bourdieu'nün, bireylerin pratiklerinin analiz edilmesine yönelik nesnelcilik ve öznelcilik düalitesini aşarak bedensel yatkınlıklar ve bilişsel yapılar arasındaki diyalektik ilişkiyi açıklamak için geliştirdiği bir kavramsallaştırmadır (Swartz, 2011, s.394). Bu eksende habitus, kişisel deneyimlerimiz ile toplumsal koşulları ilişkilendiren toplumsallaşmış bedenin tanımıdır (Swartz, 2011, s.139). Buna göre, bireyler öncelikle nesnel-kurumsal koşulların inşa ettiği dış dünyayı, failleri ve eylemleri algılar ve kendi bireysel deneyimleriyle mürekkepleyerek eylem üretir. Dolayısıyla sanatsal pratiklerden, tüketim pratiklerimize kadar her şey içselleştirdiğimiz habitus ile ilgilidir (Altun Aslan, 2020). Bu bilgiler ekseninde göç etmiş bireylerin habituslarını, göç ile birlikte oluşan yeni koşullar ekseninde yeniden yapılandırdıkları söylenebilir (Öztürk ve Özgen, 2024). Dolayısıyla göç sonrası bireylerin yaşam inşa etme süreçlerinde yurttaşlık statüsünden yoksunluğunun göçmen habitusunu nasıl şekillendirdiği önemli bir konudur.

Hua ve Wei (2016)'nin çalışmalarında gündelik yaşamın bir rutini olarak üzerinde çok fazla düşünülmeyen ve normalleştirilmiş bir soru kalıbı olan “nerelisin ve devamında da gerçekten nerelisin” sorusunun birtakım sosyal dışlanma ve marjinalleştirme gibi olgulara neden olabileceğine söylemektedirler. Bu bağlamda göçmen habitusunun öğrenilmesi ve içselleştirilmesinde “nerelisin” sorusunun

bilişsel yapıyı etkileyen bir yönü olduğu söylenebilir. Nitekim kendisine nerelisin sorusunun hissettirdiklerini Stanišić (2021, s.27) de şu şekilde aktarmaktadır:

“Buyrun dedim kendi kendime, gene şu köken meselesi. Ve başladım: Karmaşık bir soru! Önce Nereden’le ne kastedildiğini açığa çıkarmak gerekiyor. Doğumevinin bulunduğu tepenin coğrafi konumu mu? Son doğum sancısı sırasında devletin sahip olduğu sınırlar mı? Anneyle babanın menşei mi? Genler mi, atalar mı, şive mi? Ne dersen de, köken sonuçta bir konstrükt. Bir nevi bir kere üstüne geçirdiler mi hayat boyu çıkaramayacağın bir kostüm [...]”

Bourdieu’ye (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s.118) göre habitus ürünü olduğu bir toplumsallıkta sudan çıkmış balık gibidir ve suyun ağırlığını hissetmez çünkü çevresindeki yapıyı normalleştirmiştir. Dolayısıyla hiçbir dışlayıcı bağlamı bulunmadığı düşünülen nerelisin sorusunun, göçmen bireylerin göçmen habitusunu içselleştirmesine neden olan bilişsel bir müdahil aracı olduğu söylenebilir.

Göçmen bireyler, yaşamları süresince fiziksel ve simgesel şiddete maruz kalan kendilerine yönelik belirlenmiş nesnel ve öznel koşullar ekseninde bir toplumsal konum inşa etmeye çalışan bireyler olarak kabul edilmektedirler (Ennes, 2020). Bu eksende göç etmiş birilerine yönelik etnik kökene ilişkin bir sorgulama, beraberinde kimlik, aidiyet gibi olguların sorgulanması anlamını da taşıdığından (Boccagni ve Vergas-Silva, 2021, s.2) simgesel şiddetin bir türü olarak değerlendirilebilir.

Göçmen habitusunun edinilmesinde bir diğer bilişsel bir müdahale aracı da göçmenlerin evinde hissedip hissetmediğine yönelik bir sorgulamadır. Stanišić (2021, s.30)’in de benzer sorularla karşılaştığı görülmektedir.

“Ara sıra Almanya’da kendimi evimde hissedip hissetmediğimi soruyorlar. Bazen evet, bazen hayır diyorum. Çoğunlukla dışlayıcı bir amaçları yok bunu sorarken. Temkinli olmak istiyorlar. Diyolar ki: “Sakin beni yanlış anlamayın, benim kuzenim bir Çekle evli.”

Göç çalışmalarında evinde hissetmek olgusu, göç alan ülkeye adaptasyonu gösteren bir olgu olarak ele alınmaktadır (Yalçın vd., 2023). Ev burada fiziksel anlamını aşarak güvenliğin, duygusal bağlılığın, rahatlığın bir simgesi olarak inşa

edilir (Grønseth ve Thorshaug, 2022). Bu ekseninde göçmenin kendini evinde hissetmesi, göçmen habitusunu dönüştürerek yurttaşlık statüsünden yoksunluğu nedeniyle karşılaştığı kısıt ve engelleri normalleştirilmesini kolaylaştırır (Noble, 2013).

Simgesel sermaye de biraz habitus ile ilgilidir. Bireyler sahip oldukları sermayeyi algı kategorileriyle simgesel hiyerarşilere, ayrımlara dönüştürerek simgesel sermaye biriktirirler (Göker, 2014, s.284). Diğerlerinin gözünde sahip olunan prestij, olumlu bir itibarı anlatan simgesel sermayenin göç sonrası kaybolup değersizleşmesine (Huot, 2016) neden olan faktörlerden biri de bu bağlamda yurttaş olamamaktır. Stanišić'in (2021, s.132) *"Zamanla önyargıları tanıdık, öyle olmadığımız halde öyle kabul edilmeyi öğrendik: agresif, ilkel ve illegal."* ifadesi de bunu göstermektedir. Yurttaş olmayan ve göçmen birinin etnik kökeninden dolayı bu şekilde yaygın olarak tanımlanması, yurttaşlığın tabakalaştırıcı ve ayrıştırıcı boyutuyla ilgilidir. Bu algı kategorileri de etnik köken üzerinden simgesel bir hiyerarşi yaratarak, diğer sermaye birikimleri ile birlikte toplumsal entegrasyonu etkilemektedir (Faist, 2016; Kim 2018). Dolayısıyla yurttaşlık statüsünden yoksunluk nedeniyle karşılaşılan kısıt ve engeller, göçmen bireylerin ekonomik, kültürel ve toplumsal sermaye birikimlerini de sınırlandırmaktadır.

3.1. Yurttaşlık Statüsünden Yoksunluk ve Ekonomik Sermaye Birikimi

"İlk Alman evimizde diğer göçmenlerle banyoyu, televizyonu ve kapı kollarını paylaştık. Yabanda yabancılarla yabancı bir yaşamı paylaşıyorduk. Kendimize ait tek şey üç kahverengi bavuldu. Yeterdi bu kadar, yetmek zorundaydı." (Stanišić, 2021, s.107).

Stanišić ve ailesinin inşa etmiş oldukları ekonomik sermaye yoğunluğu savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek durumunda kaldıkları için azalmış ve bu durum göçün ardından çalışma, barınma gibi temel haklara erişimi de sınırlandırmıştır. Almanya'da sığınmacı bireyler ülkeye girişlerinde karşılama merkezlerine gönderilir ve bu merkezde sığınma taleplerini yapmaktadırlar (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015, s.54). Yukarıdaki alıntıdan görüldüğü gibi barınma

sorununu hem ekonomik sermayenin kaybı hem de sığınmacı statü ekseninde düşünmek gerekmektedir.

Ekonomik sermaye kaybının, göçün ardından ortaya çıkan varoluşsal baskıların yaşanmasına neden olduğu söylenebilir. Bununla birlikte göçmenler, ekonomik sermaye birikiminde de birtakım sınırlamalarla karşılaşmaktadırlar. Nitekim göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde niteliksiz işlerde çalıştıkları kabul edilmektedir (Toksöz, 2014). Çünkü, sanayileşmiş ülkeler için yurttaş olmayan ve bu ekseninde haklardan yararlanamayan göçmenler ucuz işgücü olarak görülmektedirler. Dolayısıyla yurttaşlık statüsünde olmamak göçmen bireyleri savunmasız ve sömürülebilir bıraktığı için, yurttaşlık statüsü küresel dünyada ayrırtıcı bir statü olarak işlemektedir (Bauder, 2008, s.315).

Göç sonrası ekonomik sermaye birikimini kısıtlayan önemli bir etken de mesleki kayıpları olarak adlandırılmaktadır (Öztürk ve Özgen, 2024, s.122). Bu bağlamda, Stanišić (2021, s.57) romanda göç etmeden önce annesinin lise öğretmeni olarak kültürel sermayeye sahip biri olduğunu; ancak bu niteliğin göç ettikten sonra mesleki pozisyon ve toplumsal hareketliliği etkileyecek bir etkisi olmadığını, annesinin ve babasının niteliksiz işlerde ve savunmasız bir biçimde çalıştıklarını ifade etmektedir: *“Annem, siyaset bilimci, çamaşırhaneye düştü. Beş buçuk yıl sıcak havluları avuçladı. Babam, işletmeci, inşaatta çalıştı.”*

Bu ekseninde kültürel sermaye yoğunluğu ekonomik sermaye birikiminde önemli bir yatırım aracı olarak işlerken, göçmen bireylerde kültürel sermaye yüksek olsa bile yurttaşlık statüsünden yoksunluğun ekonomik sermaye birikimini kısıtladığı görülmektedir. Stanišić’in (2021, s.156) anne ve babasının ekonomik sermaye biriktirme mücadelelerine ilişkin aktarımı da bunu doğrulamaktadır.

“İkisi de bildikleri, severek icra ettikleri mesleklerinden vazgeçmek durumunda kalmıştı. Sürünmemek için Almanya’da ne iş bulsalar yapmışlardı. Yugoslav tanıdık çevremizde her yerde böyleydi bu. İşverenler zor durumlardan istifade etmesini biliyordu. Ücretler düşüktü, mesailer zorunlu ve ücretsiz. Ayrımcılık

miydi? Annemle babamın buna cevap vermesi zordu. Sefillik miydi? Hem de nasıl.”

Yüksek nitelikli yani kültürel sermaye sahip göçmenlerin niteliksiz işlerde istihdam edilmeleri, göçmenler ve yurttaşlar arasındaki gelir farkının artmasına da sebep olmaktadır (Nohl vd., 2006). Dolayısıyla ekonomik alana özgü olan ekonomik sermaye üzerindeki tahakküm ilişkilerinin yurttaşlık statüsüyle ilişkili olduğu söylenebilir.

3.2. Yurttaşlık Statüsü ve Kültürel Sermaye Birikimi

Kültürel sermaye bireylerin toplumsal konumlanışlarına yönelik yatırımın eğitim, dil, yetenek, beceri ekseninde biriktirilmesiyle yoğunlaşmaktadır. Almanya'da yabancılara yurttaşlık statüsünün verilebilmesi için dil gerekliliklerini yerine getirme şartı bulunmaktadır. Bu ekseninde B1 seviyesinde Almanca bilmek gerekmektedir (Tütüncübaşı, 2025, s.13). Dolayısıyla yurttaşlık statüsünün bir koşulu olan dil becerisinin eksikliği göçmenlerin kültürel sermayelerinin yeniden inşasında önemli bir kısıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilsel yetersizlikler göçmenlerin yurttaşlık statüsünden yoksun olmasına neden olmakla birlikte ekonomik, eğitim, sanat, kültürel alan gibi pek çok alanda mücadele pratiklerini de olumsuz etkilemektedir. Çünkü çalışmalar bir kültürel sermaye formu olan dil sermayesine sahipliğin, göç eden bireylerin ekonomik ve kültürel sermaye birikimlerinin artırılmasını sağlayacak önemli ve etkili bir kaynak olduğunu göstermektedirler (Erel, 2010; Zschomler, 2019). Ancak Stanišić'in (2021, s.118) babasının bir iş başvurusu sırasında, göçmen oldukları ve Almanca bilmedikleri için, işverenin “[s]izi insan olarak tuttum ama elim kolum bağlı.” diyerek iş başvurusunu olumsuz sonuçlandırmasına neden olan faktör tek başına dilsel sermaye ile birlikte kültürel sermaye eksikliği ile açıklanamaz. Bu durum, yurttaşlık statüsüne sahipliğin verdiği ayrıcalığın farkına varılıp hissedilen suçluluk duygusunun bir dışavurumu olarak değerlendirilmelidir (Kalm, 2020, s.536).

Kültürel sermaye birikiminin sağlandığı en önemli kaynak olan okul, eğitim alanının içerisinde yer almaktadır. Yurttaşlık statüsü, eşit eğitim hakkını da

içerisinde barındırır. Ancak Stanišić'in (2021, s.112) eğitim aldığı okula ilişkin aktarımı, eğitim alanının yurttaşlık sistemi ekseninde inşasını gösteren önemli bir örnektir.

“Sıra arkadaşım bir Finli. Finli'nin adı Pekka. [...] Sağında Dedo oturuyor. O da Yugo senin gibi. [...] Sınıfta hiç kimse buralı değil. Kimse Almanca bilmiyor. Süper aslında, millet birbiriyle çok az anlaşabiliyor, zaten bir şey açıklayamayacağı için kimsenin hiçbir şeyi açıklamasına gerek yok.”

Göçmen çocukların bu ekseninde eğitim alanı ile ilişkilendirilme biçimleri yurttaşlık statüsü ile ilişkilendirilmektedir. Ayrıca eğitim alanının aktörlerinden olan öğretmenler yurttaşlık statüsüne sahipliğin kültürel sermaye yoğunluğundan daha imtiyazlı olduğunu aktararak yurttaşlığın ayrıştırıcı bir statü olarak inşasına neden olabilirler. Stanišić (2021, ss.119-120) öğretmenin derse getirdiği yazılar ekseninde kelime hazinesi ödevi yaptıklarını; ancak getirilen gazete haberlerinin genellikle “yabancı nefreti” üzerine olduğunu aktarmaktadır: “[...] biz yabancılarla yabancı nefretini konuşmak kendisi için can alıcı öneme sahipti. Suspus okuduk ve okuduktan sonra suspus kaldık. [...]” Bu durum eğitimin toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretiminde nasıl bir rolü olduğu meselesini bize tekrar hatırlatmaktadır.

Eğitim alanı makbul yurttaşlık normlarına göre şekillendirilir. Bu ekseninde eğitim dilinin ne olacağı, okullarda verilen yurttaş eğitimlerinin içeriği, vatanseverlik duygusunun yüceltilmesine yönelik içerikler bunun göstergesidir (Üstel, 2008). Göç ile birlikte kültürel sermaye birikimi ve yeniden üretim stratejilerini, göç edilen ülkenin ilgili alandaki güç ilişkileri üzerinden şekillenmektedir (Erel, 2010). Bu alandaki güç ilişkilerinin şekillenmesinde etkili olan da yurttaşlık sistemidir.

3.3. Yurttaşlık Statüsü ve Toplumsal Sermaye Etkileşimi

Bourdieu (1986, ss.248-249) toplumsal sermayeyi farklı düzeylerde kurumsallaşmış, karşılıklı tanıma ve kabul ilişkilerine dayalı bir sosyal ağa sahip olmakla elde edilebilecek potansiyel kaynaklar olarak ifade etmektedir. Yurttaşlık statüsü bu noktada bir gruba üyelikle birlikte elde edilebilecek kaynaklara erişimi

kolaylaştırırken yurttaş olmayanların bu kaynaklara erişimini de sınırlandırmaktadır (Kim, 2018, s. 269).

Toplumsal sermaye, toplumsal alanda dayanışma ve birlik ilişkilerini güçlendirmektedir. Ancak göç, bireyleri bu duyguları yüceltecek ailelerinden, arkadaşlarından, akrabalarından ayırmaktadır. Stanišić'in (2021, s.56) “[a]ilem bütün dünyaya dağılmış durumda. Yugoslavya’yla birlikte bir dağıldı, bir daha da bir araya gelemedi. [...] Ailemin olduğu yerde olamıyorum.” ifadesi göç ve toplumsal sermaye kaybı arasındaki analitik ilişkiye örnektir.

Göç literatüründe, göçmen toplumsal sermayesi olarak kabul edilen kaynaklar daha önce göç etmiş olanların göç edeceklerine yönelik sağlayabildikleri bilgiler ve/veya yardımlar olarak kabul edilmektedir. Bu eksenle aile, arkadaş, akraba ağlarından uzaklık dayanışma, bilgi paylaşımı ve kaynaklara erişim ile birlikte toplumsal sermaye birikimini de kısıtlamaktadır (Garip, 2008, s. 594). Oysaki güçlü bir toplumsal sermaye, ekonomik sermaye birikimini arttırabilmektedir (Lancee, 2010). Ancak göç ile birlikte sosyal ağların etnik köken temelinde inşa edilmesi, toplumsal alanda var olan etkili toplumsal sermaye kaynaklarına erişimi sınırlandırmakta ve birikimi de zorlaştırmaktadır.

Sonuç

Toplumsal eşitsizlikler, bireylerin sahip oldukları, ekonomik, kültürel, toplumsal sermayeleri ile birlikte, din, etnik köken, cinsiyet gibi farklılıklara dayanarak toplumsal alandaki hiyerarşik konumlanmayı anlatmaktadır. Özellikle toplumsal alandaki tahakküm ilişkilerini analiz etmek ve toplumsal alandaki ortaya çıkan tabakalaşmaya neden olan faktörlerin ortaya konulması önemlidir. Nitekim ilgili alandaki çalışmalar da toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesinde bu faktörlerin etkili olduğunu bulgulamışlardır. Buna karşılık özellikle insan hareketliliğinin artması ile birlikte göçmen, mülteci, sığınmacı gibi statülerin ortaya çıkması daha önce tabakalaştırıcı bir unsur olarak görülmeyen yurttaşlık statüsünün bu eksenle tartışılmasını gündeme getirmiştir. Nitekim yurttaşlık statüsü bireyin devlet ile arasındaki hukuki bağ olarak kabul edilse de sahip olduğu haklar ve

imkânlar nedeniyle yurttaş olanlar ve olmayanlar arasında bir ayrımın yaratılmasına neden olabilmektedir. Bu ayrımın hangi ölçütler ekseninde derinleştiğini analiz etmek için Pierre Bourdieu'nün sermaye kavramı anahtardır. Bourdieu'ye göre bireylerin toplumsal konumlanışlarını gösteren sahip oldukları ekonomik, kültürel, toplumsal ve simgesel sermayenin yoğunluğundaki farklılıkların çoğalması toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Bu ekseninde hem toplumsal konumlanışları dönüştürmesi hem de devlet ile birey arasındaki nesnel ve öznel bağın değişmesine neden olan yurttaşlık statüsü ile toplumsal eşitsizlikler arasındaki bağlamı ortaya koymak önemlidir.

Yurttaşlık statüsü ile elde edilecek kazanımlar, bireyin yaşadığı ülkede haklara eşit erişim kapasitesini anlatmaktadır. Ancak yurttaşlık statüsüne sahip olmayan göçmen bireyler için sahip oldukları sermaye yoğunlukları ne kadar yüksek olursa olsun yurttaşlık statüsünden yoksunluğun ülke içerisindeki var olan toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine neden olduğu görülmektedir.

Saša Stanišić'in Köken romanı da bu ekseninde, okuyucuya ve araştırmacılara, yurttaşlık statüsünden yoksunluğun ekonomik, kültürel ve toplumsal alanda nasıl işlediğini anlamlandırabilmek için önemli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır. Çalışmada gösterildiği gibi, yurttaşlık statüsü sadece bireyin devlet ile arasında kurulan hukuki bir bağ değildir. Ekonomik, eğitim, siyasal, kültürel ve toplumsal alanlarda da hak ve yükümlülüklerin dağıtımını düzenlemektedir. Bu çerçevede bu alanların da yurttaşlık sisteminin hak ve kapsamına dayalı şekillenen alanlar olduğu görülmektedir. Çalışma hakları, iş güvencesi ve ücret ilişkileri yurttaş olanlar için devletin koruyucu düzenlemelerinden yararlanırken yurttaş statüsünde olmayanlar bu düzenlemelerin dışında kalarak düşük ücretlerle, güvencesiz işlerde çalışmak durumunda bırakılmaları bir taraftan ekonomik sermaye birikimlerini kısıtlarken diğer taraftan da yurttaş olamamanın yarattığı eşitsizlikler ekseninde bir toplumsal konum inşa etmelerine neden olmaktadır. Diğer taraftan kültürel sermaye birikiminin önemli bir kaynağı olan okul ve eğitim alanı da yurttaşlık sisteminin belirlediği düzen ekseninde inşa edilmektedir. Stanišić'in öğretmenin “yabancı

nefreti” üzerinden getirdiği gazete yazılarına ilişkin aktarımı da bunu göstermektedir. Romanda ayrıca bireylerin gündelik yaşamda inşa ettikleri toplumsal dayanışmanın, birlik ve dayanışma ağlarının da etnisite temelinde yükseldiğine ilişkin aktarımlar da yurttaşlık sisteminin toplumsal alanda şekillendirdiği kapsama ve tanıma biçimleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Tüm bu hususlar dikkate alındığında, yurttaşlık statüsünün bireylerin toplumsal yaşamda işgal edecekleri konuma erişimini düzenleyen bir işlev gördüğü söylenebilir. Bu ekseninde yurttaş olmayan, yurttaşlık sistemi ekseninde şekillenen ve toplumsal konumun inşasını etkileyen sermaye kaynaklarına erişemeyenler de toplumsal hareketlilik şansına sahip olamayarak dezavantajlı bir konumda kalmaya devam etmektedirler. Bu durumun da yurttaş olan ve olmayanlar arasında bir ayrım yaratarak var olan toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine neden olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015). *Avrupa’da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri*. Araştırma ve Politika Serisi 30. Ankara.
- Akis Kalaylıoğlu, Y. (2018). Uluslararası Göç Bağlamında Bourdieu’nun Kavramları: Ankara’da Yaşayan İranlılar Örneği. *İDEALKENT*, 5(14), 182-205.
- Akyol, E. (2021). Vatandaşlığın Kazanılması, Küreselleşme ve Uluslararası Göç Üzerinden Bir Değerlendirme. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 495-526. <https://doi.org/10.33399/biibfad.932644>
- Alpan, B. (2016). Kimlik ve Vatandaşlık Tartışmaları. F. Acar ve H. F. Uslu (Ed.). *Siyaset Sosyolojisi* içinde (s. 273-291). İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Arpacı, M. (2020). Ulusaşırı Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Erzincan’da Yaşayan Afgan Kadınlar Örneği. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 135-154
- Altun Aslan, E. (2020). Toplumsal Statü ve Okul Seçimleri: Kültürel Sermaye Yatırımı Olarak Özel Okullar. *Alternatif Politika*, 12(2), 382-423.
- Azarkan, E. (2011). Slovenya, Hırvatistan ve Bosna’nın Bağımsızlık Mücadeleleri ve Yugoslavya’nın Dağılışı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 52-91.
- Barutciski, M. (1994). EU States and the Refugee Crisis in the Former the Yugoslavia, *Refuge: Canada’s Journal on Refugees*, 14(3), 32-36.
- Bauder, H. (2008). Citizenship as Capital: The Distinction of Migrant Labor. *Alternatives* 33, 315-333.
- Bhandari, H. ve Yasunobu, K. (2009). What is Social Capital? A Comprehensive Review of the Concept. *Asian Journal of Social Science*, 37(3), 480-510.

- Birleşmiş Milletler (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. 11.01.2025 tarihinde <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2021/07/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf> adresinden alındı.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2014). Uluslararası Mülteci Hukuku Kapsamında Uluslararası Koruma. 11.01.2025 tarihinde <https://medya.barobirlik.org.tr/barowebste/uploads/73/Multeci%20hukukunda%20uluslararası%20koruma.pdf> adresinden alındı.
- Boccagni, P. ve Vargas-Silva, C. (2021). Feeling at Home Across Time and Place: A Study of Ecuadorians in three European Cities. *Population, Space and Place* 27(6), 1-13. <https://doi.org/10.1002/psp.2431>
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. J. Richardson (Ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* in (p. 241-258). New York, Greenwood.
- Bourdieu, P. ve Wacquant L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (Çev. N. Ökten). 7. Baskı İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım. Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (Çev. A. G. Berkurt ve D. Fırat Şannan). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bulut, Y., Akın, S. ve Karakaya, S. (2018). Türkiye'nin Mülteci Politikaları: Suriyeli Mültecilerin Durumuna İlişkin Bir İnceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (39), 207-222.
- Cederberg, M. (2017). Social Class and International Migration: Female Migrants' Narratives of Social Mobility and Social Status, *Migration Studies*, 5(2), 149-167.
- Creswell, J.W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çelik, F. E. (2023). Göç ve Vatandaşlık İlişkisinde Ulus-Ötesi Bir Formülasyon Olarak Jus Nexi Esasi ve İşlevselliği. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* (53), 363-396.
- Demir, H. (2013). Federalizm-Üniterizm İkileminde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda Siyasal Yaşam (1918-1929). *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 91-114.
- Ellermann, A. (2020). Discrimination in Migration and Citizenship. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46 (12), 2463-2479. doi:10.1080/1369183X.2018.1561053.
- Ennes M. A. (2020). Bourdieu and the 'Migrant-Body': Embodiment in the Migratory Context. *Revista Brasileira de Sociologia*, 8(19), 26-58.
- Erel, U. (2010). Migrating Cultural Capital: Bourdieu in Migration Studies. *Sociology*, 44(4), 642-660.
- Erel, U. ve Ryan, L. (2019). Migrant Capitals: Proposing a Multi-Level Spatio-Temporal Analytical Framework. *Sociology* 53(2), 246-263. <https://doi.org/10.1177/003803851878529>
- Faist, T. (2016). Cross-Border Migration and Social Inequalities. *Annual Review of Sociology* (42), 323-346.
- Ganiyeva, S. (2014). Türk ve Rusya Federasyonu Hukukunda Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Ayırım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16(2), 45-82.
- Garip F. (2008). Social Capital and Migration: How Do Similar Resources Lead to Divergent Outcomes? *Demography*, 45(3), 591-617.
- Göker, E. (2014). Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan, *Ocak ve Zanaat* (s. 277-302). 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları

- Göztepe, E. (2003). Yurttaşlığın Kamusal ve Ulusüstü Boyutu: Avrupa Yurttaşlığı ve Göçmen Forumu Örnekleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(4), 229-248.
- Güler, A. (2021). Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 218-239.
- Güllüpinar, F. (2012). Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma Açısından Vatandaşlık Üzerine Sosyolojik Bir Analiz, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 67(1), 81-109.
- Güllüpinar, F. (2014). Almanya'da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 1-16. <https://doi.org/10.18037/ausbd.37339>
- Gündoğdu, Y. (2004). Avrupa Birliği Yurttaşlığı, Avrupa Kimliği Sorununa Çözüm Oluşturabilir mi?, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 11-26.
- Güngör, M. ve Açıkycer, M. (2023). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Sosyal Uyum ve T.C. Vatandaşlığına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Mersin Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 180-194. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1310538>
- Grønseth, A.S. ve Thorshaug, R.Ø. (2022). Struggling For Home Where Home Is Not Meant To Be. *Journal Global of Historical Anthropology*. 92, 15-30. <https://doi.org/10.3167/fcl.2022.920102>.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*. (Çev. M. Delikara Üst). Ankara: İmge Kitabevi.
- Hua, Z. ve Wei, L. (2016). "Where Are You Really From?": Nationality and Ethnicity Talk (NET) in Everyday Interactions. *Applied Linguistics Review*, 7(4), 449-470. <https://doi.org/10.1515/applirev-2016-0020>
- Huot, S. (2017). 'Doing' Capital: Examining the Relationship Between Immigrants' Occupational Engagement and Symbolic Capital, *Migration Studies*, 5(1), 29-48, <https://doi.org/10.1093/migration/mnw023>
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. MiReKoc Araştırma Raporları 1/2014. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- Jourdain, A. ve Naulin.S. (2016). *Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. (Çev. Ö. Elitez) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Joy, S., Game, A. M. ve Toshniwal, I. G. (2018). Applying Bourdieu's Capital-Field-Habitus Framework to Migrant Careers: Taking Stock and Adding a Transnational Perspective. *The International Journal of Human Resource Management*, 1-24.
- Kalm, S. (2020). Citizenship Capital. *Global Society*, 34(4), 528-551.
- Karakoç, İ. (2023). Osmanlı Tâbiyet Hukuku Bağlamında Gerçek Vatandaşlık Statüsünün Önemi Göç, İltica ve Sığınma Olguları Üzerinden Tarihî Bir Değerlendirme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1), 255-296.
- Kışlalı, A.T. (1984). Eski Yunan'da Demokrasi ve Demokratik Düşünce. *Amme İdaresi Dergisi*, 17(1), 63-77.
- Kim, J. (2018). Migration-Facilitating Capital. *Sociological Theory*, 36(3), 262-288
- Kim, J. (2019). Ethnic Capital, Migration, and Citizenship: a Bourdieusian Perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 42 (3), 357-385.
- Koser, K. ve Black, R. (1999). Limits to Harmonization: The 'Temporary Protection' of Refugees in the European Union. *International Organization for Migration*, 37(3), 521-543.

- Lancee, B. (2010). The Economic Returns of Immigrants' Bonding and Bridging Social Capital: The Case of The Netherlands. *International Migration Review*, 44(1), 202-226.
- Marshall, T. H. (2000). Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar. T. H. Marshall ve T. Bottomore (Der.). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar* içinde (s. 13-82). (Çev. A. Kaya). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Mavi, İ. (2022). Vatandaşlık Bağlamında Göçün Siyasallaşması. *Toplum ve Kültür. Araştırmaları Dergisi*. (9), 38-60.
- Noble, G. (2013). 'It Is Home But It Is Not Home': Habitus, Field and The Migrant. *Journal of Sociology*, 49(2-3), 341-356. <https://doi.org/10.1177/1440783313481532>
- Nohl, A.-M., Schittenhelm, K., Schmidtke, O. ve Weiß, A. (2006). Cultural Capital During Migration A Multi-level Approach for the Empirical Analysis of the Labor Market Integration of Highly Skilled Migrants. *Forum Qualitative Sozialforschung Forum: Qualitative Social Research*, 7(3). <https://doi.org/10.17169/fqs-7.3.142>
- Pearlman, W. (2020). Host State Engagement, Socioeconomic Class and Syrian Refugees in Turkey and Germany. *Comparative Politics*, 52 (2), 241-272.
- Sancaktar, C. (2008). 1980 Sonrası Yugoslavya'da Sırp ve Boşnak Milliyetçiliği. *Uluslararası Balkan Kongresi*, 89-121.
- Sancaktar, C. (2019). Sosyalist Yugoslavya'nın Yıkılışında Hırvat Milliyetçiliğinin Rolü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14 (1), 51-86.
- Sancaktar, C. (2020). 1945 Sonrası Sancak Sorunu: Sosyalist Yugoslavya, Sırbistan, Karadağ ve Boşnaklar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 28-39.
- Sayımlar, S. ve Coşkun, Ç. (2023). Göç ve Habitus: Gurbet Kuşları Filminin Bourdieu'nün Kavramları Üzerinden Bir İncelemesi. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, 3(2), 158-171.
- Stock, I. (2022). Social Class and Forced Migrants' Perception of The Value of International Mobility. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(20), 4957-4972.
- Sumbas, A. (2017). Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak Romanı Üzerinden Türk Modernleşmesi'nin Kadın İmgesinin Eleştirisi. *Mülkiye Dergisi*, 41(2), 3-29.
- Stanišić, S. (2021) *Köken*. (Çev. G. Wilhelm). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar, Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. (Çev. E. Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 367-392. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.446153>
- Şit, B. (2008). Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış. *TBB Dergisi*, (76), 64-82.
- Özkan, M. (2024). Siyasal Eşit(siz)lik Üzerine Güncel Bir Tartışma: Göçmenlerin Siyasal Katılımı. *Amme İdaresi Dergisi*. 57 (3), 97-118.
- Öztan, E. (2010). Unutulmuş Bir Göç ve Yurttaşlık Deneyimi: İlk Kuşak Göçmen Kadınlar ve Hollanda Türkiyeli Kadınlar Birliği. *Fe Dergi* 2 (2), 31-49.
- Öztürk, E. (2021). Romanın Toplumsal Bilgi ve Deneyim Kaynağı Olarak Niteliği Üzerine Bir Sorgulama. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 38(2), 491-507.
- Öztürk, B. ve Özgen, N. (2024). 1923 Nüfus Mübadelesini Pierre Bourdieu'nün Alan, Sermaye ve Habitus Kavramları Üzerinden Okumak. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 22(1), 103-136, doi: 10.33688/aucbd.1386354
- Toksöz, G. (2014). Ne Değişti? Kürt Kadınların Zorunlu Göç Deneyimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69 (2), 445-447.

- Tütüncübaşı, U. (2025). Yeni Alman Vatandaşlık Kanunu ve Türk Vatandaşlarına Etkileri. *Ankara Barosu Dergisi*, 83(2), 1-37.
- Uluslararası Göç Örgütü [IOM] (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. R. Perruchoud ve J. Redpath (Ed.) 30.01. 2024 tarihinde [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf](https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf) alındı.
- Uyan-Semerci, P. (2024). Vatandaşlık. A. Bekmen (Ed.). *Siyaset Sosyolojisi. Siyasallaşmanın Alanları, Özneleri ve Araçları* içinde (s. 115-134). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üstel, F. (2008). "Makbul Vatandaş"ın Peşinde. II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi. 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üstel, F. (2018). Vatandaşlık. G. Atılğan ve E. A. Aytekin (Ed.). *Siyaset Bilimi. Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler* içinde (s. 123-136). İstanbul: Yordam Kitap.
- Ünsal, H. (2023). Doğum Anında Vatandaşlığın Kazanılmasında Ius Soli Esası. *Public and Private International Law Bulletin*, 43(2), 517-579.
- Üstübcü, A. ve Elçi, E. (2022). Aspirations among Young Refugees in Turkey: Social Class, Integration and Onward Migration in Forced Migration Contexts. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 48 (20), 4865-4884. doi:10.1080/1369183X.2022.2123433.
- Valenta, M. ve Ramet, S. (Ed.). (2011). *The Bosnian Diaspora: Integration in Transnational Communities*, London: Routledge.
- Van Hear, N. (2010). Theories of Migration and Social Change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(1), 1531-1536.
- Van Hear, N. (2014). Reconsidering Migration and Class. *International Migration Review*, 48(1), 100-112.
- Varel, A. (2020). Toplumsal Dönüşümü Bir Köprü'nün Tarihi Üzerinden Okumak. Ivo Andrić ve Drina Köprüsü. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 37(2), 406-423.
- Yalçın, M.G., Düzen, N. E., Bardak, F., Uskul, K. A. ve Öztürk M. (2023). Feeling At Home: An Explorative Field Study Of Seasonal Agricultural Workers With Different (Dis) Location Backgrounds. *Current Research in Ecological and Social Psychology*, 5, 100170.
- Yang, L. (2024). Internal Migration, Stepping into the Academic Field and Talking to Pierre Bourdieu: A Critical Autoethnography. *British Journal of Sociology of Education*, 45(2), 139-156.
- Yeğen, M. (2005). Yurttaşlığın Diyalektiği, Yurttaşlığın Trajedisi, *Amme İdaresi Dergisi*, 38(1), 69-87.
- Yıldırım, Y. (2019). Fransız Devrimi'nde Yurttaşlık ve Etkilerine Dair Bir Değerlendirme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 251-271.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 36-67.
- Yılmaz, S. (2018). Modern Yurttaşlığın İstisnaları: Hannah Arendt ve Giorgio Agamben'in Görüşleri Çerçevesinde İnsan Haklarının Eleştirisinde Mülteciler ve Kamplar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(3), 763-786.
- Zschomler, S. (2019). 'Language Is Your Dignity': Migration, Linguistic Capital, and the Experience of Re/De-Valuation. *Languages*, 4(3), 64.

Wacquant, L. (2014). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Der.), *Ocak ve Zanaat* içinde (s. 53-76). 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

Social inequalities refer to the hierarchical positioning of individuals in the social sphere based on differences such as religion, ethnicity, gender, as well as their economic, cultural and social capital. It is especially important to analyze the relations of domination in the social sphere and to reveal the factors that cause stratification in the social sphere. As a matter of fact, studies in the related field have found that these factors are effective in the reproduction of social inequalities. On the other hand, the emergence of statuses such as immigrants, refugees and asylum seekers, especially with the increase in human mobility, has brought up the discussion of citizenship status, which was not previously seen as a stratifying factor, on this axis. As a matter of fact, although citizenship status is accepted as the legal bond between the individual and the state, it creates a distinction between citizens and non-citizens due to the rights and opportunities it provides. Pierre Bourdieu's concept of capital is key to analyze the criteria on which this distinction is deepened. According to Bourdieu, the quality and intensity of the economic, cultural, social and symbolic capital that individuals possess, which indicate their class positioning, cause the reproduction of social inequalities. In this axis, migration is an important social reality that needs to be discussed and made sense of, both because it transforms class positioning and because it causes the objective and subjective bond between the state and the individual to change. In recent years, a new literature has been developing that focuses on migration, especially on the issue of how the capital densities of migrant individuals before migration and their class positions shape their life practices during and after migration. These studies show that the class positioning of migrants and the capital they own have an impact on their post-migration practices, and that the class positionings constructed are reproduced according to the conditions in the country of settlement (Pearlman, 2020). Studies that address this debate on the axis of citizenship status are quite new (Kalm, 2020, Kim 2018; Kim, 2019). Erel and Ryan (2019) focus on the relationship between work, reproduction, and citizenship in order to explore how migrants develop their existing forms of capital. Their work demonstrates the role of citizenship status in the processes of capital accumulation. By discussing migration and capital accumulation through the lens of citizenship, Erel and Ryan have opened up new avenues for research in this field. Within this framework, this study aims to examine how citizenship status shapes individuals' social positioning in a global context where migration is increasingly widespread. It also aims to analyze the role of citizenship in the reproduction of social inequalities through its interaction with other forms of capital. In order to make sense of how citizenship status is a stratifying factor and to make a small contribution to the studies in this field, the study analyzes the descriptions of economic, cultural and social capital in Stanišić's novel *Köken* (Origin) and draws attention to the fact that it is not enough to understand these capital densities in explaining social inequalities, especially the effectiveness of citizenship capital, which develops in the context of the possession of certain rights, opportunities and duties that arise after migration, should not be overlooked.

There are several reasons for using the novel as a source of "narrative data" in this study. First of all, novels are literary products that enable individuals to connect with individuals, groups or institutions that they are unlikely to encounter in everyday life. They provide the reader with information about the social profiles of the characters, their emotions,

the socio-politics and cultural values of the place they are set in, and the social events that take place. The other, especially in analyzing complex social realities and subjective experiences, makes it easier to understand the emotional depth and complexity of individuals, patterns that cannot be expressed through instant reactions. In this context, Saša Stanišić's novel '*Origin*' is an important source to understand how she depicts the adventure of becoming a citizen in Germany, where she came as an immigrant in this century when factors such as migration and globalization problematize the definition of modern citizenship. '*Origin*' is the life story of Stanišić, who was born in Višegrad, Bosnia as a citizen of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, about how he fulfills the requirements of taking root and becoming a citizen in Germany, where he had to migrate with his family after the dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. In this axis, the narration in the novel was interpreted with the descriptive analysis technique on the axis of certain themes based on the theoretical reference. The reason for using the descriptive analysis technique is to enable the reader to establish the context between the theory and the data by making direct quotations from the work (Yıldırım and Şimşek, 2000: 159). Considering all these points, it can be argued that citizenship status functions as a mechanism that regulates individuals' access to positions within social life. This study reveals the barriers migrants face in accessing sources of capital, which are shaped by the citizenship system, in the fields where social positioning and capital accumulation are constructed following migration. In this context, those who are non-citizens and therefore unable to access capital resources shaped by the citizenship system—which significantly influences the construction of social position—remain in disadvantaged positions, lacking opportunities for social mobility. This, in turn, creates a distinction between citizens and non-citizens, contributing to the reproduction of existing social inequalities.